

(ח) ראש חדש או חולו של מועד שחל בשבת ולא הזכיר יעלה ויבא אינו חוזר, שאין חיובו בפת היום מחמת ראש חדש או חולו של מועד אלא מפני שהוא שבת.¹

(ט) ברכה שלישית של ברכת המזון חתימתה בחול בונה ירושלם, ולפיכך נקראת כן על שם חתימתה², ובשבת כשמוזכר קדושת היום צריך לומר ענין נחמה³, ולפיכך⁴ משנין נוסח החתימה לומר מנחם עמו ישראל בבגין ירושלם⁴, [אבל]⁵ תחילת הברכה אין לנו טעם לשנותה כמו שנהגו, שאין משנין הברכה שלא לצורך, והמשנין ברכת השנים בתפילה מימות החורף לימות הקיץ⁶ אינו מנהג יפה, ולעולם אומרים בריך עלינו⁷, וכן בכאן לעולם פותח בנחם או בנחמנו בין בחול בין בשבת⁸, וכן אמרו בתלמוד⁹ שמתחיל

ח 1 כ"כ הרא"ה (עמ' קנז) וכתב שאלו דברים שהאמת מעיד עליהם, וכ"כ המרדכי רמז קעו וטור סי' קפח בשם ה"ר יוסף ובשיטת אלשבילי מט, ב בשם י"א, אבל הרשב"א וראבי"ה סי' קלא וה"ר יחיאל בטור שם כתבו דחזר כיון שביום זה לא סגי דלא אכיל, ואפשר שיסוד המחלוקת הוא בפירוש מ"ש בגמ' דכיון דלא סגי דלא אכיל חוזר, דלהרשב"א ודעימיה הפירוש הוא דכיון שחייב לאכול נמצא שחייב בהמ"ז רביע עליה ובכללל הזכרת היום, וכל היכא דיש עליו חיוב הזכרה הוי לעיכובא, וא"כ בר"ח שחל בשבת אף שמחמת ר"ח אין חיוב אכילה אבל כיון שסו"ס רביע עליה חיוב הזכרה הוי לעיכובא, אבל לרבינו אין הפי' דהוי לעיכובא משום שיש חיוב הזכרה, אלא דכל שיש חיוב אכילה תקנו שיהא חיוב ההזכרה לעיכובא, וכיון שמחמת ר"ח ליכא חיוב אכילה אין חיוב ההזכרה לעיכובא.

ט 1 ברייתא מת, ב : ת"ר סדר בהמ"ז כך היא וכו', שלישית בונה ירושלים, וכתב הרא"ה (עמ' קנג) דודאי כי קרינן לה בונה ירושלים על שם חתימתה דהוי הכי בונה ירושלים, קרי לה לברכת בונה ירושלים. 2 ברייתא שם : ובשבת מתחיל בנחמה ומסיים בנחמה, ופי' הרי"ף (לה, ב) ומסיים בנחמה שאומר והעלינו לתוכה ונחמנו בה כי אתה הוא בעל הנחמות, וכ"כ הרא"ה ושיטת אלשבילי שם ועו"ר, עי' עינים למשפט ח"ב עמ' צט וסדור צלותא דאברהם ח"ב עמ' תקכ"ג. אבל דעת רש"י ד"ה ובשבת מתחיל בנחמה שבנין ירושלים קרי נחמה. והנה מדברי הרי"ף משמע דמה שאומרים והעלינו וכו' הוא מ"ש בגמ' ומסיים בנחמה, ומשמע דלרש"י א"צ לאמרו כלל וכ"ה באמת בסדור רס"ג עמ' קג, אבל במחזורו סי' פד (עמ' 53-4) אף דס"ל כרש"י כתב הנוסח : "והראינו בנחמות ציון וכו' כי אתה הוא בעל הישועות ובעל הנחמות", וכ"מ בסדר"ע (השלם עמ' קפג"ד), ומשמע דאף אם אין חותמים בנחמה אומרים נוסח זה סמוך לחתימה והמחלוקת היא רק על החתימה, עי' בסמוך, ועי' מגן האלף לסדר"ע שם אות כז ובסדור צלותא דאברהם שם עמ' תקכו ב"שומע תפלה". 3 מלשון רבינו משמע דמה שמשנין נוסח החתימה הוא משום שמוזכרים ענין נחמה, וצ"ל דאין כוונתו אלא ליתן טעם למה תקנו לשנות, אבל לא שע"פ כללי הברכות צריך לשנות מהאי טעמא, שהרי אין חיוב להזכיר בחתימה כל מה שהזכיר בברכה וגם שבת אינו מזכיר בחתימה. ועי' תר"י (לה, ב) שכתבו דאפי' לדעת הרי"ף אצ"ל אותו בחתימה עצמה אלא די שאחר שיאמר רצה והחליצנו יאמר ונחמנו בציון עירך ותחתם בא"י בונה ירושלים, והיינו כמ"ש דאין הזכרת נחמה מחייבת חתימה בנחמה, אלא דלרבינו יש ראיה מהגמ' דמ"מ תקנו נחמה גם בחתימה כבהע' הבאה. 4 כ"כ הרי"ף הנ"ל, אבל רש"י ותוס' שם כתבו שא"צ לשנות החתימה דבונה ירושלים היינו נחמה, ועי' רא"ה שם שדחה שיטתם דמדלא קאמר ובשבת כולל קדושת היום בבונה ירושלים ש"מ דצריך לומר מידי נחמה בשבת, ומסתברא נמי דחתימתה בודאי הוא משני (ר"ל לאפוקי מתר"י הנ"ל) דודאי כי קרינן לה בונה ירושלים ע"ש חתימתה וכו', וכי קאמר דמסיים בנחמה לומר ודאי דמשני בחתימתה ותחתם בנחמה, ועי' תר"י בשם רבינו אפרים שכתב דהוי חתימה בשתיים וברא"ש פ"ז סי' כב וכ"מ פ"ב ה"ד. 5 ע"פ הנד'. 6 כמנהג ספרד לומר בחורף בריך עלינו ובקיץ ברכנו, עי' טור סי' קיז. 7 וכ"כ רבינו בחי' לתענית ג, א, וכן מבואר במנהגי הל' תפילה סי' נו. 8 כ"כ הרא"ה שם דאף שבחתימתה משנין, אין משנין בתחילה דאין לנו שום ראיה אם משנה בה בשבת מן החול, דאפשר דבין בחול בין בשבת פתח בנחמנו, ור"ל דבשלמא לענין חתימה דמתחילה קרי לה בונה ירושלים וגבי שבת קרי לה נחמה ע"כ דיש שנוי, אבל לענין פתיחה דלא מצאנו אלא גבי שבת שקרוי פותח בנחמה מנין לנו לומר שבחול אינו פותח בנחמה (ובשער הציון סי' קפח אות ז הבין כונת הרא"ה שייכול לפתוח בנחמנו, אבל מדברי רבנו נראה שדוקא פותח בנחמנו ולא ברחם), ואולי מפרש כן הרא"ה גם דעת הרי"ף

בנחמה כדרכו¹⁰ ואומר קדושת היום ומשנה וחותם בחותמה¹¹, ולא עוד אלא שאין ראוי לומר תחנונים בשבת אלא כשהוא טופס ונוסח ברכה¹² או מפני הזכרת המאורע¹³ בלבד, ובירושלמי¹⁴ שאלו מהו לומר רוענו זוננו¹⁵ בשבת [והשיבו]¹⁶ שהוא מותר לפי שטופס ברכות כך הוא.

(י) כיצד מזמנין, בשלשה אומר גברך, [בשלשה]¹ והוא אומר ברכו בלא הזכרת השם, בעשרה אומר גברך לאלהינו², מכאן ואילך אומר ברוך אלהינו³ ואפילו הם ריבוא⁴. אף על פי שהדין כן הוא מנהג תלמיד חכם⁵ לומר גברך לעולם⁶ כדי שיצטרף עמהם בברכה⁷, ואין ראוי לומר גברך למי שאכלנו⁸ ולא על מזון שאכלנו⁹, ואם אמר כן יצא אלא שמברכותיו ניכר שהוא בור, וכך ראוי לומר גברך שאכלנו משלו¹⁰ ובטובו חיינו¹¹.
(יא) וכשמברכין בבית חתנים שהכינו¹ צרכי סעודה² וכל שבעת ימי המשתה³,

שלא הזכיר שבחול אומר רחם (ועי' ב"י סי' קפח שכ"כ בדעת הרי"ף שאין לשנות בין חול לשבת, אלא שהוא סובר בדעתו שאפשר לומר או נחם בשניהם או רחם בשניהם). אבל תר"י ושיטת אלשבילי כתבו בדעת הרי"ף שבחול אומר רחם ובשבת נחמנו, וכ"מ ברשב"א שהבין כן דעת הרי"ף, וכ"כ תוס' שם בשם י"א וכ"ה בסדור ר"ש מגרמיזא עמ' רג, אבל רש"י ס"ל כרבינו שאין לשנות בין חול לשבת אבל בשניהם אומר רחם או נחמנו וכ"ה ברמב"ם פ"ב ה"ד וה"ה, ובתוס' שם כתבו שגם בשבת אומרים רחם וכן במחזורו עמ' 53 וכן בסדור רס"ג (עמ' קב) הנוסחא רחם ולא חילק בין שבת לחול. 9 מח, ב. 10 צ"ע דבגמ' איתא רק דבשבת פותח בנחמה ולא נזכר כדרכו, ורבינו הוא שמפרש שהכוונה כדרכו וא"כ מהו "וכן אמרו בתלמוד", ואולי קאי אסיפא שבחתימה משנה וכפי' הרא"ה הנ"ל. 11 נראה שצ"ל בנחמה. 12 כוונת רבינו לתוכיח שאין לשנות משבת לחול בפתיחה, דאם היה אומר בחול רחם אסור לשנות בשבת לומר נחם כיון שאינו מטופס ברכות, וס"ל דנחם נמי הוי שאילת צרכיו כמ"ש תוס' והרשב"א, ומדקתני בברייתא דבשבת פותח בנחמה ע"כ שבחול ג"כ אומר נחם דאז מותר גם בשבת לומר כן כיון דהוי טופס ונוסח ברכות, ועי' תוס' ורשב"א ותר"י שהוכיחו מהיר' שאפשר לומר רחם בשבת, והיינו לשיטתם שגם בחול אומרים רחם, אבל רבינו לשיטתו שבשבת אומרים נחם א"כ בע"כ שבחול ג"כ אומרים נחם. 13 ר"ל דמשרי"ה מותר לומר והראינו בנחמת ציון וכו' או יעלה ויבא ויגיע זכרוננו וכו' אף שכל זה הוא בקשת צרכים ואינו טופס ונוסח ברכות שהרי אינו נאמר בחול. 14 שבת פט"ו ה"ג. 15 לפנינו : רעינו פרנסינו, ועי' בראשונים כמה נוסחאות. ועי' מנהיג הל' שבת סו"ס מה, שהוכיח מהיר' שגם בשבת אומרים רחם, דרענו פרנסנו במטבע של רחם רגילות לאומרו ולא בנחמינו, אבל מדברי רבינו מוכח שגם במטבע של נחמנו אומרים רעינו זוננו. 16 כן הוגה בגל' וכ"ה בנד'.

י 1 ע"פ הנד', 2 עי' לעיל פ"ו ה"א הע' 10. 3 צ"ל : ברכו לאלהינו, או שחסר כאן וצ"ל : מכאן ואילך אומר [ברכו והן עונין] ברוך אלהינו. 4 משנה מט, ב. 5 בנד' גו' : הוא. 6 עי' ברייתא ג, א : בין שאמר ברכו בין שאמר גברך אין תופסין אותו על כך, והנקדנין תופסין אותו על כך ומברכותיו של אדם ניכר אם ת"ח הוא אם לאו, כיצד רבי אומר ובטובו הרי זה ת"ח וכו', ולגי' זו קאי "אם ת"ח הוא" אסיפא, אבל בבב"נ (עי' דק"ס) הגי' : "שמברכותיו" וכ"ה ברא"ה (עמ' קנח) ולפי"ז קאי גם ארישא דאם אומר גברך ניכר שת"ח הוא והיינו דברי רבינו. 7 גמ' מט, ב : אמר שמואל לעולם אל יוציא אדם את עצמו מן הכלל, תנן בשלשה והוא אומר ברכו, אימא אף ברכו ומ"מ גברך עדיף. 8 גמ' ג, א : למי שאכלנו משלו הרי זה בור. 9 שם : על המזון שאכלנו הרי זה בור. 10 שם : גברך שאכלנו משלו הרי זה ת"ח. 11 שם : ובטובו חיינו הרי זה ת"ח, ומה דמשמע מדברי רבנו שגם המזמן אומר ובטובו חיינו עי' לעיל פ"ו ה"א הע' 3.

יא 1 ר"ל משהכינו, עי' הע' הבאה. 2 כתובות ה, א : ומעיקרא מאימת, אמר רב פפא מכי רמו שערי באסינתא, ומפרש רבינו דהיינו שהכינו צרכי סעודה וכ"ה בחי' לכתובות שם, וכ"ה פי' ראשון ברש"י שם ותוס' רי"ד ורמב"ם פ"ה ה"ה ובשו"ע אהע"ז סי' סב סי"ג, ועי' ברש"י פי' אחר. 3 צ"ע דבגמ' איתא : משבעה ועד שלשים בין אמר להו מחמת הילולא בין לא אמר להו מחמת הילולא מברך שהשמחה במעונו, ואין לומר שכוונת רבינו כהסמ"ג (עשין מח)